

Jonathan van het Reve

1983

Het is alweer een maand geleden dat minister Asscher stilletjes de controlestaat invoerde. Zijn 'Systeem Risico Indicatie' (SyRI) vloog als hamerstuk door beide Kamers, ondanks grote bezwaren van de Raad van State en het CBP. Informatie over opleiding, schulden, werk, energieverbruik, openstaande boetes en eigenlijk zo'n beetje alles wat de overheid maar van de burger weet, kan nu aan elkaar worden gekoppeld om een soort daderprofiel te maken. Wijkt iemand verdacht veel af van de norm, dan gaat de computer piepen. 'Fraudebestrijding', heet dat.

Het is bizar hoe weinig ophef hierover is geweest, en je vraagt je af of zoiets ook in andere landen zou kunnen. In Duitsland is men bijvoorbeeld een stuk gevoeliger op het gebied van privacy: terwijl onze minister Plasterk vrolijk het NSA-schandaal goedpraatte, sprong Duitsland collectief uit zijn vel – en niet alleen omdat ook Angela Merkel was afgeluis-terd. Het schrikbeeld van de Stasi, die alles en ieder een controleerde, zit er nog steeds goed in.

Maar ook in West-Duitsland snapte men al hoe gevaarlijk een alwetende overheid kan zijn. Ik las deze week een interessant stuk van de Groningse student Mathijs Eskes over de geplande volkstelling van 1983, waarbij iedereen zijn gegevens moest invullen op een formulier. Dat wilde men niet, uit vrees om in Orwells '1984' te belanden. De West-Duitse politie deed sinds de RAF-terreur namelijk al aan *Rasterfahndung*, waarbij zoveel mogelijk verschillende databases aan elkaar werden gekoppeld, opdat de terrorist er vanzelf uit zou rollen.

Niemand kijkt in Nederland meer op van een alwetende overheid

Horst Herold, de politiebaas die de methode invoerde, had gezegd: 'De capaciteit tot het onbeperkt verwerken van informatie maakt het mogelijk het individu gedurende zijn gehele levensweg te volgen, om van hem momentopnamen, overzichtsbelden en persoonlijkheidsprofielen op te stellen, hem in alle levenssferen, levensvormen en levensuitingen te registreren, te observeren, te surveilleren en de zo verkregen gegevens zonder de genade der vergetelheid doorlopend actueel te houden.'

Daar hadden de Duitsers dus geen zin in, en al snel kwam een massaal protest op gang tegen de volkstelling. Wie zijn formulier niet invulde, kon een boete krijgen en er zou zelfs een beloning komen voor mensen die weigeraars verlinkten, maar het protest hield aan. Uiteindelijk bood het Constitutionele Hof uitkomst: zo veel data verzamelen en koppelen was ongrondwettig, het onderzoek moest worden afgeblazen.

Het contrast met de geruisloze invoering van SyRI in Nederland is extreem. Terwijl het bij ons om meer gegevens gaat dan ooit op het formulier van een volkstelling zouden passen. Het verschil is dat wij geen briefje meer hoeven in te vullen, want dat kunnen de computers tegenwoordig zelf. En zelfs al hadden wij een constitutioneel hof: niemand kijkt meer op van een alwetende overheid. Het is in Nederland allang 1984 geweest.

Jonathan van het Reve op Twitter:
@JvhReve

Dubbelspel in de Oderbergerstrasse

De Muur brengt twee jonge Berlijners en twee jonge Haarlemmers bij elkaar. Er worden schijnhuwelijken gesloten. De val doet alles schuiven. Complot in Prenzlauer Berg, in vier bedrijven.

DOOR Rob Gollin

Proloog

Vincent Lamers (49), muziekdocent, Haarlem

'Ik ben nog steeds blij dat ik iets wezenlijks kon doen. We voelden ons onderdeel van de wereldgeschiedenis.'

Karin Neeling (57), fysiotherapeut, leerkracht basisschool, Haarlem

'Het was een spannende tijd, alles draaide om vertrouwen.'

Marly Riemer (60), medewerkster van Oostenrijkse NGO Africa Amini Life, Tanzania

'Ik heb geleerd wat vriendschap betekent. Anderen vroegen vaak veel geld voor wat Vincent en Karin deden.'

Sebastian van Schie (52), landschapsontwerper op Rügen, Duitsland

'Ik ben dankbaar, maar voel nog steeds verwondering. Zou ik hetzelfde hebben gedaan?'

Decor

Vincent: 'Het huis van Marly, Sebastian en hun zoon Benjamin stond in de Oderbergerstrasse, in Prenzlauer Berg, toen een haveloze buurt. Het asfalt was kapot, overal zaten gaten in het stucwerk. Ze hadden op de vierde etage van drie woningen één appartement gemaakt. Aan het eind van de straat stond de Muur, je keek er zo tegenaan.'

Karin: 'Ze stookten op bruinkool. Smerig, natuurlijk, maar ik vond het stiekem wel lekker ruiken. De stoepen waren ook altijd nattig. Het was er nevelig, vaak.'

Idealisme Trouwen om te (helpen) vluchten

PLECHTIGHEID TWE BRUIDSPAREN DIE DOEN ALSOF

De huwelijksplechtigheden van Karin Neeling en Sebastian van Schie (links) en van Marly Riemer en Vincent Lamers. 'Ik had het idee dat de burgerlijke stand best wist hoe de vork in de steel zat', zegt hij.

Eerste bedrijf

Vincent: 'Voor mij begon het in de zomer van 1988. Ik wilde met een vriend van mij naar Oost-Duitsland. Karin hoorde ervan, ze was bevriend met mijn broer. Ze zei: we moeten even praten.'

Karin: 'Ik was al meer in Oost-Berlijn geweest. Bijna elke keer vroegen bewoners me ten huwelijk. Het was een geliefde uitweg om legaal het land uit te kunnen. Ik ben er nooit op ingegaan. Bij Marly en Sebastian lag het anders. Ze verkeerden in een milieu van kunstenaars en intellectuelen. Ze waren betrokken bij theater, bij schrijvers. Ik zag ze als idealisten die het systeem van binnenuit wilden veranderen. Ik wist zeker dat ze weg wilden omdat het ze te heet onder de voeten werd. Op Oudejaarsavond was het bij hen vaak feest. Maar altijd was er wel iemand van wie de anderen zich afvroegen wie dat was. Iemand van de Stasi?'

Sebastian: 'Het gevoel opgesloten te zijn, is 25 jaar later moeilijk op te roepen. Maar toen was ik bereid voor vrijheid alles af te snijden: de band met mijn familie en vrienden, mijn baan, mijn hele, bijna 30-jarige leven. Ik maakte 3 D-modellen voor een ontwerpersbureau, ik kwam maar niet hogerop en verder studeren kon ook niet. Pas jaren later ontdekte ik hoe dat kwam. De Stasi had een dossier over mij. Als 16-jarige ben ik een keer opgepakt. Ik had een vriend die opruiende vlugschriften zou verspreiden en zelfs aanslagen voorbereidde. Ik geloof er nog steeds niets van, maar sinds die tijd stond ik te boek als iemand die niet bereid was de DDR te beschermen. Ik liep alleen maar tegen grenzen aan. Het voelde alsof ik niet meer kon ademen.'

Marly: 'We vertrouwden Karin, ze kwam al geregeld bij ons.'

Karin: 'Marly en Sebastian vroegen om een schijnhuwelijk toen we met een bootje op een meer voeren.'

Marly: 'Ik vermoedde dat ons huis werd afgeluisterd.'

Sebastian: 'Leven in de DDR was paranoia. We woonden met 25 mensen in dat huis. Iedereen wist zeker dat één van ons voor de Stasi werkte.'

Karin: 'Thuis heb ik eerst onderzocht of ze politiek asiel konden krijgen. Dat was kansloos. Toen heb ik ja gezegd en beloofd nog iemand voor Marly te zoeken.'

Vincent: 'Toen we die zomer aanbelden, was dat best spannend. Ik zou mijn toekomstige vrouw ontmoeten. Zij was 35, ik was 23. Het voelde gelijk goed, we zijn een week gebleven.'

Marly: 'Ik wist eigenlijk meteen dat het met Vincent zou gaan lukken.'

Vincent: 'Het was eerst een beetje aftasten. Maar ik had snel het idee dat ze het waard waren. Zij wilden niet naar het Westen om in een BMW te kunnen rondrijden.'

“
Karin en ik liepen soms hand in hand over straat om te laten zien dat het echte liefde was. Maar we hebben elkaar één keer gekust en dat was op de plechtigheid

Ze voelden een drang naar vrijheid en expressie. Ik wist het zeker toen ik de avond van vertrek aan de andere kant van de Muur stond, op een van de uitzichttorens. Ik kon hun voordeur zien. Wij konden gaan en staan waar we wilden, zij niet. Ik had de tranen in mijn ogen, zoveel onrecht voelde ik. Ik voel ze nu weer opkomen.'

Karin: 'We hebben niet lang daarna met z'n vieren een plan gesmeed. Scheiden, trouwen, scheiden, hertrouwen. Er moest zeker een half jaar tussen beide schijnhuwelijken zitten om niet op te vallen. Toen we het erover eens waren, voelde ik oprechte vriendschap, over en weer. We hadden zware discussies over politiek en kunst en het leven, maar we hebben ook vreselijk veel gelachen. Marly las de hulprubriek in de *Viva* hardop voor. We dronken met rietjes een mislukte chocoladetaart op. We reden in een Trabi, waarvan we de ruitenwipers met een touwtje moesten bedienen.'

Vincent: 'Ze draaiden Bruce Springsteen, maar ik kan me ook een bandje No More Bockwurst herinneren. Ze dansten op Turkse popmuziek.'

Karin: 'Maar hoe groot het vertrouwen ook was, ik heb van alles uitgezocht. Ik moest er zeker van zijn dat Sebastian niet bleef. Ik had net een huis gekocht, ik had een baan, dat wilde ik allemaal beschermen. Ik heb het schriftelijk laten vastleggen. Vincent was er verbaasd over. Karin, denk jong, zei hij dan.'

Vincent: 'Ik had niks te verliezen, ik was net klaar met mijn studie aan het conservatorium. Ik woonde met mijn broer in een stacaravan in Velsbroek.'

Marly: 'Het scheiden in de DDR was simpel. We zeiden dat Sebastian verliefd was geworden op een ander, een jongedame uit Holland.'

Karin: 'Sebastian en ik stuurden soms kaartjes, voor de vorm. Op mijn verjaardag kreeg ik een telegram. Hier, ik heb 'm nog. Dit schreef hij: kusjes, de volgende keer vie-

ren we het samen. Verder ging het niet.'

Vincent: 'Het was verwarrend, de eerste tijd. Ik had soms Marly aan de telefoon. Dan zei ze: ik mis je, wanneer kom je weer hierheen? Luisterde er iemand mee? Was het echt? Als we elkaar schreven, gebruikten we verschillende kleuren. Groen was waar, blauw niet.'

Marly: 'Natuurlijk was het spel. De telefoon werd altijd afgeluisterd, de post werd altijd gecontroleerd. We hadden ons plan aan een paar goede vrienden verteld, maar verder aan niemand. Nee, ook niet aan mijn ouders. Daar had ik al geen contact meer mee. Dat waren echte *Genossen* van de partij.'

Vincent: 'Ik had het idee dat de burgerlijke stand best wist hoe de vork in de steel zat. Niemand daar vroeg of het wel oprecht was, dit huwelijk. Maar sindsdien kostte me het meer moeite om een dagvisum te krijgen. De bagagecontrole leek strenger. Ik had een gitaar naar hun zoon Benjamin gestuurd, met een briefje erbij. De gitaar kwam tijdig aan, de brief drie maanden later, hij was opengemaakt en met plakband weer dichtgemaakt.'

Sebastian: 'Ik geloof niet dat ze probeerden de zaak te dwarsbomen. Wat we deden, was volkomen legaal. Zo was het systeem. Maar theater was het. Karin en ik liepen soms hand in hand over straat om te laten zien dat het echte liefde was. Maar we hebben elkaar één keer gekust en dat was op de huwelijksplechtigheid.'

Tweede bedrijf

Karin: 'Ik heb de dag voor onze trouwdag, 26 juli 1989, nog gewerkt, de broer van Vincent pikte me op in een gehuurde auto en

Idealisme

we zijn 's nachts naar Berlijn gereden. Ik had speciaal een mooie bloemetjesjurk gekocht. Van mijn moeder had ik pumps geleend, van haar buurvrouw een hoedje. Ik had zelfs ringen gekocht, bij de feestartikelenwinkel hier in Haarlem, voor anderhalve gulden per stuk.

Sebastian: 'Het was een trouwzaaltje voor buitenlanders. Met oude meubeltjes, kandelaars en kristallen kroonluchters. En er hing géén portret van Erich Hoenecker.'

Karin: 'Ik was best zenuwachtig. Ik durfde niemand aan te kijken. De ambtenaar was een dame die dit werk al tien jaar vreugdeloos moet hebben gedaan. Ze klonk alsof we waren overleden. Het hoogtepunt was dat ze naar de kast liep om een plaatje op te zetten. Eerst hoorde je een hoop gekraak, en daar klonk de *Hochzeitsmarsch* van Felix Mendelssohn. 's Avonds was er feest, in zo'n binnenhof. Er was champagne. Het zal wel sekt zijn geweest. Van Sebastian kreeg ik als huwelijkscadeau een staande lamp. Die heb ik nog, die zal ik nooit wegdoen.'

Sebastian: 'Ik heb Karins naam aangenomen, Van Schie. Het onderstreepte mijn nieuwe identiteit. Ik heet nog steeds zo.'

Marly: 'Natuurlijk was het lastig toen Sebastian weg ging. We zouden elkaar pas over een half jaar weer zien. Maar hier was het allemaal om begonnen.'

Sebastian: 'Op de dag van vertrek was er maar één emotie: ik had nog nooit gevlogen, ik was doodsbang. Toen we op Schiphol landden, stopten we naast een 747. Ik was sprakeloos. Zo groot! Zo hoog! Aan het eind van de rij voor de douane wachtte een beambte op een hoge zuil die echt op ons neerkeek. Hé, dacht ik, heel erg anders is het hier ook niet.'

Karin: 'We hebben hem opgehaald. We reden een tunnel in. Aan het eind staat een bord: vergeet niet uw lichten uit te doen. Sebastian zei meteen: bij ons zou staan: licht uit! Na een week heb ik hem afgezet op een liftplaats en is hij teruggegaan naar West-Berlijn. Dat was de afspraak.'

Sebastian: 'Ik kan me het moment nog herinneren dat ik terug in Berlijn op een uitzichtoren bij de Muur voor het eerst zwaaide naar Marly en Benjamin in de Oderbergerstrasse. Het was alsof ik toen pas alles begreep. Welk recht heeft een land dit zijn burgers aan te doen?'

PRENZLAUER BERG ODERBERGERSTRASSE TOEN EN NU

Boven: Karin en Vincent met de huwelijksakte van Karin en Sebastian. Op de achtergrond Sebastian (foto Marijn Scheeres).

Onder: de Oderbergerstrasse in de jaren tachtig (links) en nu (rechts, foto Sanne de Wilde).

Derde bedrijf

Karin: 'Ik was op 9 november aan het oppassen bij een vriendin. Vincent belde: je moet nu de tv aanzetten.'

Vincent: 'Ik zat te kijken in mijn caravan, ik wist niet wat ik meemaakte.'

Karin: 'Toen ik de beelden zag, maakte ik me wel zorgen. Straks openen leger en politie het vuur, dacht ik. Ik belde naar een vriendin in West-Berlijn. Weet je wie opnam? Marly! Je voelde meteen de euforie.'

Sebastian: 'Ik probeerde die avond nog naar Oost-Berlijn te komen via de Invalidenstrasse. Om iets voor twaalfen liep ik naar het grenskantoor, ik had een visum voor een dag. Er stond al een menigte. Ik dacht dat die West-Berlijners ook naar het oosten wilden. Maar toen ik omkeek was ik alleen, ik liep zo de zoeklichten en de machinepistolen tegemoet. De loketten waren dicht.'

'Het was wel beangstigend. Ik heb aan de luiken gerammeld, iemand nam dan toch mijn pas en mijn visum in. Maar na twaalfen golfden ineens van beide kanten mensen over de brug.'

'Dat geluid van die massa's zal ik niet vergeten. *Hurra! Hurra!* Het gekke is dat je pas een paar dagen later beseft dat je midden in de geschiedenis zat. Was dit

het nou, waar we al die jaren op hadden gewacht?'

Marly: 'Ik ging over bij de Bornholmstrasse. Die was niet ver. Nee, ik heb me in West-Berlijn niet vergaapt aan de luxe, die interesseerde me totaal niet. Ik herinner me vooral *Superfreude*. De hele stad was in beweging. Ik ging naar vrienden, waar Sebastian ook was. Ik weet niet hoeveel mensen daar langs zijn gekomen.'

Vincent: 'Ik belde met Marly. Het was geweldig natuurlijk, maar er waren ook tegenstrijdige gevoelens. Het gekke was: ik was nu ineens de belanghebbende. Ik was gewetensbezwaarde en moest vervangende dienstplicht doen. Er zat geen enkel interessant baantje bij. Totdat de ambtenaar vroeg: ben je geen kostwinner? Waarop ik zei: ik ga binnenkort wel trouwen. Nou, zei de man, dan ben je kostwinner en vervalt de dienstplicht.'

Marly: 'Een van mijn eerste gedachten

was: nu is dat hele fakehuwelijk niet meer nodig. Maar Vincent vertelde dat hij misschien in het leger moest of zoiets. Ik twijfelde geen moment. Hij was bereid geweest om ons te helpen, nu wilde ik hem zijn voordeel niet misgunnen.'

Vincent: 'Ik ben een paar dagen later naar Berlijn gegaan, ik herinner me het onophoudelijke getik van steenbeitels en hamers.'

Vierde bedrijf

Vincent: 'We zijn op 28 december getrouwd voor het *Standesamt* in Prenzlauer Berg. Die ambtenaar vroeg nog: waarom trouwen jullie nog, je kunt nu toch reizen? Het was een bewijs dat ze boel al die tijd niet vertrouwden. We hadden nog ge-

zegd dat we geen toespraken wilden en geen muziek. Maar ze liep naar een meubel met een pickup en zette een plaat op, de *Hochzeitsmarsch* van Felix Mendelssohn. Ach, we hebben plezier gehad. Je weet dat het fake is, maar je maakt er toch een feestje van. Alles met een knipoog. Ik heb Marly nog over de drempel getild. Ik kreeg als cadeau een broodrooster van Marly. Kijk, daar staat 'ie. Er zit wat roest op, maar hij doet het nog prima.'

Marly: 'Ik ben nog mee geweest naar ons huwelijksfeest in Haarlem. Er was veel stress geweest, al die maanden. Maar daar zaten we: we hadden het tot een goed einde gebracht.'

Vincent: 'Na een jaar zijn we gescheiden. Het duurde lang, het ambtenarenapparaat in Oost-Berlijn was een chaos, trouwaktes, geboortektes kwamen niet door. Intussen werd mijn eerste dochter geboren, uit een nieuwe relatie. Maar ik kon haar niet erkennen.'

Karin: 'Je moest een jaar getrouwd zijn om te kunnen scheiden en het duurde nog een jaar voordat alles rond was. Je wilt niet zo lang gebonden zijn aan iemand met wie je geen liefdesrelatie hebt.'

Marly: 'Sebastian en ik zijn snel weer aan de Oderbergerstrasse gaan wonen. Dat heeft nog een jaar geduurd. We zijn niet meer hertrouwd. Ik was nieuwsgierig, ik wilde de wereld in, naar Frankrijk, Spanje, Ierland. Het voelde als een droom. Sebastian was minder nieuwsgierig.'

Sebastian: 'Dat was het probleem niet. Leven in de DDR was leven in een snelkookpan. Als die druk wegvalt, worden ineens problemen zichtbaar die zich daarvoor niet manifesteerden. Onze relatie was al niet honderd procent meer. Maar als je samen ergens voor knokt, wrekt zich dat nog niet. Veel huwelijken zijn zo destijds snel op de klippen gelopen.'

Marly: 'Ik had na de val van de Muur bij de Stasi mijn dossier opgevraagd. Mijn ouders hadden toen ik nog studeerde de Stasi gevraagd mij in de gaten te houden. Ik had toegezegd te veel contacten met Westerse studenten, ik zou de DDR willen verlaten. Het waren partijgetrouwen, maar zoiets kun je ook overdrijven. Hoe vreselijk het was dat te lezen, kan ik nu via de telefoon echt niet beschrijven.'

Sebastian: 'Ook mijn vader was trouw aan de partij. Ik ben socialistisch opgevoed. Hij mocht als pr-manager van een bedrijf veel reizen, maar dat veranderde nadat ik als 16-jarige ben opgepakt. Hij mocht ineens nergens meer heen. Hij was overtuigd communist, maar dit heeft hem pijn gedaan, dat weet ik zeker. Het is wel triest, hij is maar 64 geworden, hij is gestorven op 3 oktober 1990, de dag van de hereniging.'

Epiloog

Vincent: 'Als ik nu in Berlijn kom, voel ik dat mooie Duitse woord: *Sehnsucht*.'

Karin: 'Het ontroert me, als ik er ben. De laatste keer ben ik nog op de fiets gestapt om de Muur na te rijden.'

Marly: 'Ik kom er niet veel meer, het is ver reizen. De nieuwkomers zullen het echte Prenzlauer Berg nooit ervaren. Maar zo is het leven. Alles vloeit.'

Sebastian: 'Ik ben geen stadsmens meer. Berlijn is te druk, te snel. Ik wil de stad niet terug. Ik wil die tijd niet terug.'

Karin trouwde met de vriend met wie Vincent naar Oost-Berlijn reisde om Marly te ontmoeten, ze verklaarden elkaar de liefde op het huwelijksfeest van Karin en Sebastian in Oost-Berlijn. Het voorbeeld deed volgen, kennelijk: de vonk tussen Vincent en zijn huidige partner sloeg over in Haarlem op het feest na zijn huwelijk met Marly. Sebastian woont op Rügen en is gehuwd. Marly trouwde met een Oegandees, is weer gescheiden en woont in Tanzania.

Doppelspiel in der Oderbergerstrasse

Die Mauer bringt zwei junge Berliner und zwei junge Haarlemer zusammen. Gehen Scheinehen ein. Der Trick funktioniert, kriegen alles. Verschwörung in Prenzlauer Berg, in vier Akten. Von: Rob Gollin 8. November 2014
(die Namen von Sebastian van Schie und Vincent Lamers sind bei den Fotos vertauscht)

Erster Akt

Vincent: "Das Haus in dem Marly und Sebastian und ihr Sohn Benjamin in der Oderbergerstrasse, Prenzlauer Berg wohnten, war heruntergekommen, auch die Nachbarhäuser. Der Asphalt war gebrochen, überall waren Löcher im Putz. Sie haben im vierten Stock aus drei Wohnungen ein Appartement erstellt. Am Ende der Strasse stand die Mauer, die sie auf diese Weise immer sahen."

Karin: "Stinkende Braunkohle. Nasty, natürlich, aber ich dachte heimlich, es sei ein schöner Geruch. Die Bürgersteige waren immer nass. Es war neblig, oft."

Vincent Lamers (49, Musiklehrer in Haarlem): "Für mich und einen Freund von mir begann es wild im Sommer 1988, nach Ost-Deutschland. Karin hörte es, sie war mit Freunden, meinem Bruder. Sie sagte, wir müssen reden."

Karin Neeling (57, Physiotherapeutin und Lehrerin der Grundschule in Haarlem): "Ich war bereits vorher in Ost-Berlin. Fast jedes Mal haben mich Menschen gebeten, sie zu heiraten. Es war eine beliebte Möglichkeit, legal das Land zu verlassen. Ich habe nie darüber diskutiert. Bei Marly und Sebastian war das anders. Sie lebten in einem Umfeld von Künstlern und Intellektuellen. Sie waren am Theater beteiligt, mit Schriftstellern bekannt. Ich sah sie als Idealisten des Systems, sie wollten es von innen ändern. Ich war sicher, dass sie es verlassen wollten, weil es ihnen zu heiss unter den Füßen wurde. Am Silvesterabend war die Partei oft mit ihnen. Aber es war immer jemand, wer die anderen fragte, wer das war. Jemand aus der Stasi?"

Sebastian van Schie (52, Landschaftsarchitekt auf Rügen, Deutschland): "Das Gefühl, gefangen zu sein, ist 25 Jahre später schwer zu nennen. Aber wenn ich bereit für die Freiheit war, alles abzuschneiden: die Beziehung mit meiner Familie und Freunden, meine Arbeit, meine fast 30 Lebensjahre. Ich habe 3D-Modelle für einen Designer gemacht, habe nicht höher und weiter kommen können. Studieren konnte ich auch nicht. Jahre später entdeckte ich, warum. Die Stasi hatte eine Akte über mich. 16-Jährig wurde ich schon verhaftet. Ich hatte einen Freund, aufrührerische Broschüren wurden verbreitet und sogar Angriffe vorbereitet. Ich glaubte, es war noch nichts, aber dann war ich jemand, der nicht bereit ist, die DDR zu schützen, war bekannt. Ich ging allein, aber an Grenzen. Ich fühlte mich wie, ich konnte nicht atmen."

Karin: "Marly und Sebastian baten um eine Ehe, als wir in einem Boot auf einem See fuhren"

Marly Riemer (60, Angestellte der Österreichischen NGO Africa Amini Leben in Tansania): "Ich dachte, dass unser Haus verwandt wurde."

Sebastian: "Das Leben in der DDR war paranoid. Wir wohnten mit 25 Personen in diesem Haus. Jeder war sich sicher, dass einer von uns für die Stasi arbeitet."

Karin: "Zu Hause, habe ich zunächst untersucht, ob sie politisches Asyl bekommen konnten. Das war ein Zufall. Dann sagte ich ja und versprach, jemanden auf der Suche nach Marly zu haben."

Vincent: "Wir klingelten in dem Sommer, der ziemlich aufregend war. Ich würde meine zukünftige Frau treffen. Sie war 35, ich war 23. Es war ein gutes Gefühl, wir waren für eine Woche."

Marly: "Ich wusste tatsächlich, dass es mit Vincent geht."

Vincent: "Es war ein wenig wie erster Scan. Aber ich fühlte bald, dass sie es wert ist. Sie wollten nicht in den Westen, um in einem BMW zu fahren. Sie fühlte einen Drang nach Freiheit und Ausdruck. Ich wusste es, als ich am Abend des Abreise auf der anderen Seite der Mauer stand auf einem der Wachtürme. Ich konnte ihre Haustür sehen. Wir konnten überall hin, wo wir wollten, sie aber nicht. Ich hatte Tränen in den Augen, so viel Ungerechtigkeit, ich fühlte sie wieder steigen."

Karin: "Wir haben nicht lange zu viert einen Plan geschmiedet. Scheiden, trauen, scheiden, wieder trauen. Es war auf jeden Fall ein halbes Jahr sitzen zwischen den beiden Ehen und nicht bemerkt zu werden. Wenn wir uns einig waren, fühlte ich aufrichtige Freundschaft, gegenseitig wieder. Wir hatten ernsthafte Diskussionen über Politik und Kunst und Leben, aber wir hatten auch viel Spass. Marly, lesen Sie die Hilfe-Sektion in der Viva laut. Wir tranken mit Strohhalme einen ausgefallenen Schokoladenkuchen auf. Wir fuhren in einem Trabi, den Scheibenwischer mussten wir mit einer Schnur zu betreiben."

Vincent: "Sie drehte Bruce Springsteen auf, aber ich kann mich auch an eine Band 'No More Bockwurst' erinnern. Sie tanzten auf türkische Popmusik."

Karin: "Aber wie viel Vertrauen war, ich hab alles ausgesucht. Ich musste sicher sein, dass Sebastian nicht bleibt. Ich hatte gerade ein Haus gekauft, ich hatte einen Job, den ich wollte. Schützen sie alle. Ich lasse es schriftlich aufsetzen. Vincent war überrascht darüber. Karin, denk jung, würde er sagen."

Vincent: "Ich hatte nichts zu verlieren, hatte gerade mein Studium abgeschlossen am Konservatorium. Ich lebte mit meinem Bruder in einem Mobilheim in Velsbroek."

Marly: "Die Trennung war einfach in der DDR. Wir haben gesagt, Sebastian hat sich in eine andere verliebt, eine junge Dame aus Holland."

Karin: "Sebastian und ich haben uns manchmal Stichpunkte geschickt für das Formular. An meinem Geburtstag bekam ich ein Telegramm. Hier, ich bin immer noch. Er schrieb: Küsse, das nächste Mal feiern wir zusammen. Weiter ging es nicht."

Karin, Vincent und die Ehe von Karin und Sebastian.

Vincent: "Es war verwirrend das erste Mal. Ich hatte manchmal Marly am Telefon. Dann sagte sie: Ich vermisse dich, wann bist du wieder hier? Hörte jemand mit ihm? War es wirklich wahr? Wenn wir einander schrieben, benutzten wir verschiedenen Farben. Grün war wahr, nicht war blau."

Marly: "Natürlich war das ein Spiel. Das Telefon wurde immer abgehört, die Post war immer geprüft. Wir hatten ein paar enge Freunden, aber unseren Plan weiter niemand gesagt. Nein, nicht einmal zu meinen Eltern. Ich war dort gewesen, kein Kontakt mit ihnen. Dies waren echte Genossen der Partei."

Vincent: "Ich hatte die Idee, dass der Personenstand recht wusste, was in den Stamm gehört. Niemand fragte, ob es dort aufrichtig war, diese Ehe. Aber seitdem hatte ich mehr Mühe, um eine Tagesvisum zu bekommen. Das Gepäck schien schwerer. Ich hatte Gitarrensaiten für ihren Sohn Benjamin geschickt, mit einer Notiz angebracht. Die Gitarre

kam rechtzeitig, der Brief drei Monate später, wurde geöffnet und mit Klebeband wieder verschlossen."

Sebastian: "Ich glaube nicht, dass sie versuchten, den Fall zu durchkreuzen. Was wir taten, war völlig legal. Das war das System. Aber das Theater spielen. Karin und ich in gingen manchmal Hand in Hand über die Strasse, um zu zeigen, dass es die wahre Liebe ist. Aber wir haben einander nur einmal geküsst, und das war bei der Hochzeitszeremonie."

Zweiter Akt

Karin: "Ich habe den Tag vor unserer Hochzeit am 26. Juli 1989 noch gearbeitet, der Bruder von Vincent holte mich in einem gemieteten Auto ab, und wir sind in der Nacht nach Berlin gefahren. Ich hatte speziell dafür ein schönes, blumiges Kleid gekauft. Von meiner Mutter hatte ich die Pumps geliehen, von der Nachbarin einen Hut. Ich hatte sogar Ringe gekauft, für eineinhalb Gulden das Stück."

Sebastian: "Es war ein Hochzeitssaal für Ausländer. Mit alten Möbeln, die Leuchter und Kristalllüster. Es hing kein Porträt von Erich Honecker darin."

Karin: "Ich war ziemlich nervös. Ich wagte niemand anzublicken. Der Beamte war eine Dame, die ihre Arbeit schon 10 Jahre freudlos getan hatte. Sie klang, als wären wir verstorben. Der Höhepunkt war, dass sie zum Plattenschrank ging, um eine Platte aufzulegen. Erst nach viel Knistern hörten wir, es kam der Hochzeitsmarsch von Felix Mendelssohn Bartholdy. Am Abend gab es eine Party im Hof. Es gab Champagner. Es war wohl Sekt. Von Sebastian habe ich als Hochzeitsgeschenk eine Stehlampe erhalten. Sie habe ich immer noch, die werde ich nie wegräumen."

Sebastian: "Ich habe Karins Namen angenommen, Van Schie. Das unterstrich meine neue Identität. Ich heisse immer noch so."

Marly: "Natürlich war es schwierig, als Sebastian weg ging. Es würde ein halbes Jahr vergehen, ehe wir uns wieder treffen. Aber es hatte nun alles angefangen."

Sebastian: "Am Tag der Abreise gab es nur eine Emotion: Ich war noch nie geflogen, ich war erschrocken. Als wir am Flughafen landeten, hielten wir neben einem Jumbo 747, da war ich sprachlos. So grossartig! So hoch!
Am Ende der Schlange für den Zoll wartete ein Beamten auf einer hohen Säule, die sah wirklich auf uns herab. Hey, dachte ich, sehr anders ist es hier nicht."

Karin: "Wir holten ihn ab. Wir fuhren in einen Tunnel. Am Ende war ein Zeichen: Vergessen Sie bitte nicht, das Licht auszuschalten. Sebastian sagte, bei uns sei: Licht aus sofort! Nach einer Woche habe ich ihm einen Mitfahrer-Platz besorgt und er ist nach West-Berlin zurück gefahren. Das war der Termin."

Sebastian: "Ich kann mich immer noch erinnern, wie ich wieder in Berlin auf einem Turm an der Mauer war und Marly und Benjamin zu winkte, zum ersten Mal in der Oderbergerstrasse, auf der anderen Seite. Es war der Moment, wo ich dann erst alles verstanden habe. Welches Recht hat ein Land, seinen Bürgern dies an zu tun?"

Die Trauungen von Karin Neeling und Sebastian van Schie (links) und Marly Riemer und Vincent Lamers.

Dritter Akt

Karin: "Am 9. November 1989 war ich bei einer Freundin. Vincent rief an: Jetzt schalt das TV an."

Vincent: "Ich sah in meinem Trailer zu, ich wusste nicht, was ich durchmachte."

Karin: "Als ich die Bilder sah, war ich besorgt. Ob später Armee und Polizei schiessen, dachte ich. Ich rief eine Freundin in West-Berlin an. Wissen Sie, wer abgenommen hat? Marly! Ich spürte sofort die Euphorie."

Sebastian: "Ich habe versucht, an diesem Abend nach Ost-Berlin über die Invalidenstrasse zu kommen. Kurz vor Mitternacht ging ich an die Grenzposten, hatte ein Visum für einen Tag. Dort war bereits eine Menschenmenge. Ich dachte, als Westberliner nach Osten sollte auch gehen. Aber nachdem ich mich umsah, ich war alleine, ging ich zu auf die Scheinwerfer und Maschinengewehre. Die Zähler (Passhäuschen) waren geschlossen. Es war beängstigend. Ich rüttelte an den Fensterläden, dann nahm noch jemand meinen Pass und mein Visum. Aber dann, um zwölf rannten plötzlich von beiden Seiten die Menschenmenge über die Brücke. Das Geräusch der Massen, werde ich nicht vergessen. Hurra! Hurra! Das Verrückte ist, dass Sie nur ein paar Tage später feststellen, dass Sie im Mittelpunkt der Geschichte waren. War es das, worauf wir all diese Jahre gewartet hatten? "

Marly: "Ich ging zur Bornholm Strasse. Das war nicht weit. Nein, ich habe mich in West-Berlin nicht im luxuriösen Bestaunen aufgehalten, das interessiert mich nicht. Ich erinnere mich vor allem an Super-Freude. Die ganze Stadt war in Bewegung. Ich ging zu Freunden, wo Sebastian war. Ich weiss nicht mehr, wie viele Menschen mir begenet sind."

Vincent: "Ich rief Marly an. Es war natürlich toll, aber es wurden widersprüchliche Gefühle. Das Komische war, plötzlich interessierte es mich auch. Ich war ein Kriegsdienstverweigerer und wollte zum Zivildienst, es gab keinen interessanten Job. Bis der Offizier fragte: Du bist nicht ein Ernährer? Und da habe ich gesagt, ich werde heiraten. Nun, sagte der Mann, du bist der Ernährer, das führt zum Erlöschen der Dienste."

Marly: "Einer meiner ersten Gedanken war: jetzt ist die ganze Scheinehe nicht mehr nötig. Nur Vincent sagte, dass er die Heirat in der Armee oder soetwas benötigten werde. Ich zögerte nicht, bin bereit gewesen uns zu helfen, ich wollte ihm seinen Vorteil gönnen."

Vincent: "Ich bin ein paar Tage später nach Berlin gegangen, ich erinnere mich an das unaufhörliche Hämmern in Stein, Meissel und Hämmer."

Vierter Akt

Vincent: "Wir wurden am 28. Dezember 1989 im Standesamt Prenzlauer Berg verheiratet. Da fragte die Beamtin noch: Warum wollen sie heiraten, sie können doch jetzt reisen, oder? Es war ein Beweis, ihnen die ganze Zeit nicht zu vertrauen. Wir hatten gesagt, dass wir nicht Reden und keine Musik wollten. Aber sie lief zu ihrem Plattenschrank und legte eine Platte auf, den Hochzeitsmarsch von Felix Mendelssohn Bartholdy. Nun, wir hatten Spass. Sie wusste, dass es gefälscht ist, aber sie hatte auch Spass daran. Alles mit einem Augenzwinkern. Ich habe Marly über die Schwelle gehoben. Als Geschenk einen Toaster von Marly erhalten. Schau, es gibt ihn immer noch, hat etwas Rost, aber er tut einfach gut."

Marly: "Ich bin zu unserer Hochzeit in Haarlem gewesen. Es gab eine Menge Stress, all die Monate. Aber da waren wir: Wir haben es zu einem erfolgreichen Abschluss gebracht."

Vincent: "Nach einem Jahr haben wir uns getrennt. Es dauerte eine lange Zeit, denn der öffentliche Dienst in Ost-Berlin war ein Chaos, Heiratsurkunden, Geburtsurkunden waren es nicht nur. Inzwischen wurde meine erste Tochter geboren in einer neuen Beziehung, ich musste sie (die Tochter) anerkennen."

Anmerkung: nach Niederländischem Recht sind immer die verheirateten Partner die

Eltern, deshalb musste Sebastian sich auch schnell scheiden lassen, weil Karin von Frank schwanger war, sonst wäre Sebastian offiziell der Vater gewesen.

Karin: "Du hattest ein Jahr Zeit dich scheiden zu lassen, und es hat ein weiteres Jahr gedauert. Vorher war alles klar. Sie wollten nicht so lange verpflichtet sein mit jemanden, mit dem sie keine Liebesbeziehung haben."

Marly: "Sebastian und ich, wir haben uns schnell zurück in die Oderbergerstrasse bewegt. Das hat noch gedauert ein Jahr. Wir haben nicht wieder geheiratet. Ich war neugierig, ich wollte in die Welt hinaus, nach Frankreich, Spanien, Irland. Es fühlte sich an wie ein Traum. Sebastian war weniger neugierig."

Sebastian: "Das war nicht das Problem. Das Leben in der DDR war wie in einem Schnellkochtopf leben. Wenn Druckabfall, dann sind sichtbar Probleme, die plötzlich vorher nicht da waren. Unsere Beziehung war nicht hundertprozentig. Aber wenn sie auch darum kämpfen irgendwie, Rache war es nicht. Viele Ehen sind zu der Zeit auf dem Felsen zerschellt."

Marly: "Nach dem Fall der Mauer hab ich bei der Stasi meine Datei angefordert. Meine Eltern hatten, als ich noch studierte, die Stasi gebeten, ein Auge auf mich zu halten. Sie vermuteten, dass ich viele Kontakte zu westlichen Studenten suchte, um die DDR zu verlassen. Sie waren ihrer Partei treu, haben etwas übertrieben. Das zu lesen war schrecklich für mich, das kann ich über das Telefon jetzt wirklich nicht beschreiben."

Sebastian: "Mein Vater war loyal gegenüber der Partei. Ich kriegte sozialistischen Erziehung. Er war als PR-Manager für sein Unternehmen viel auf Reisen. Aber das änderte sich, nachdem ich mit 16 Jahren verhaftet wurde. Er durfte plötzlich nirgendwo mehr hin gehen. Er war Kommunist, überzeugt, aber das hat ihn tief verletzt, da bin ich mir sicher. Es ist traurig, er ist nur 64 Jahre alt geworden, er starb am 3. Oktober 1990, dem Tag der Wiedervereinigung."

Epilog

Vincent: "Wenn ich in Berlin bin, fühle ich das schöne deutsche Wort Sehnsucht."

Karin: "Es bewegt mich, wenn ich dort bin. Das letzte Mal bin ich sogar auf dem Fahrrad die ehemalige Mauer abgefahren."

Marly: "Ich bin nicht mehr viel in Berlin, es ist weit zu reisen. Die Neuankömmlinge werden den wirklichen Prenzlauer Berg nie erfahren. Aber so ist das Leben. Alles fließt."

Sebastian: "Ich bin kein Stadtmensch mehr. Berlin ist zu sehr mit sich selbst beschäftigt, zu schnell. Ich will nicht mehr in die Stadt. Ich gehe nicht mehr zurück."

Karin heiratete den Freund, mit dem Vincent nach Ost-Berlin reiste, um Marly zu treffen, wo sie ihre Liebe auf der Hochzeit von Karin und Sebastian fanden. Wussten, sie folgen dem Beispiel. Aber offenbar sind die Funken zwischen Vincent und seiner aktuellen Partnerin auf der Party in Haarlem übersprungen, nach seiner Heirat mit Marly. Sebastian lebt auf Rügen und ist verheiratet. Marly heiratete einen Ugandischen Mann, ist geschieden und lebt in Tansania.